

Miroslav Samardžić

Politička ekonomija vojvođanskog autonomaštva

Nenad Čanak i njegova Liga socijaldemokrata Vojvodine (LSV) traže zakonodavnu, izvršnu i sudsku autonomiju za Vojvodinu. Politička jedinica koja ima ovakve attribute, tj. samostalno donosi zakone, izvršava ih i sudi u sporovima, zove se država. Programom LSV Republika Vojvodina iz marta 1999. predviđa se postojanje Ustava Vojvodine koji bi donela Ustavotvorna skupština Vojvodine. Ovaj Ustav definisao bi «veze sa državom Srbijom». Republika Vojvodina bi «garantovala pravo na državljanstvo svim svojim građanima». Povratak na položaj Vojvodine definisan Ustavom SFRJ iz 1974. godine ne zadovoljava, kaže se u ovom programu.

Već iz navedenih karakteristika političkog programa Nenada Čanka i njegove stranke vidi se da oni traže gotovo suverenu državu, a ne tek neku autonomnu regiju. Oni za Vojvodinu zahtevaju samostalnost kakvu danas nemaju ni države članice Evropske Unije.

Političke ideje i programe ne treba tumačiti nominalno, samo na osnovu pukih pojmova, već ih treba pažljivo ispitivati u realnom društvenom kontekstu. Pojam autonomije ima jedan smisao u Italiji, a drugi u našoj sredini. Kad kažu autonomija, vojvođanski autonomaši misle država. Radi se dakle o jednoj antisistemske, ekstremističkoj političkoj platformi i praksi. Svojom delovanjem LSV stalno unosi tenzije u naš politički život i jača srpsku nacionalnu desnicu. Kao što je autonomaški radikalizam iz sedamdesetih i osamdesetih olakšao Miloševiću preuzimanje vlasti, tako današnji autonomaški ekstremizam jača Srpsku radikalnu stranku, polarizuje politički život u ekstremne pozicije i sprečava razvoj demokratske političke kulture. Na taj način onemogućava se stabilan razvoj zemlje i funkcionisanje institucija.

Lider ove partije Nenad Čanak ne okleva sa se služi govorom mržnje. On uporno insistira da Vojvodinu pljačka ostatak države, mada za takve tvrdnje nikad nije ponudio ozbiljne dokaze. U svojim javnim nastupima trudi se da Srbijance prikaže kao neke mračne lenjivce i parazite koji ništa drugo ne rade već potkradaju vredne Vojvođane. Kada je njegov kum «kupio» tri šećerana za devet Evra, ovaj gorljivi branilac «naših novaca» ćutao je. Čanak uporno nastoji da prikrije kako Vojvodinu ne pljačka osiromašeni narod Šumadije i Levča, već beogradska i novosadska elita kojoj on i sam pripada. Lider LSV znao je da se pojavi u uniformi na sastanima sa stranim diplomatama, a održavao je i skandalozno bliske odnose sa liderima organizovanog kriminala. Poruka je jasna: da bi se ostvarila Republika Vojvodina, nasilje nije isključeno.

Deo stanovništva naivno veruje da bi u državi Vojvodini građani uživali viši životni standard, poput onog u nekadašnjoj SAPV. To je naivno očekivanje. Današnja Vojvodina je već faktički u rukama nekoliko tajkuna, a vrlo brzo sva bivša društvena i državna imovina naći će se u njihovom vlasništvu. Veliki deo plodne vojvođanske zemlje već je u posedu nekoliko domaćih latifundista. Vojvodinom republikom vladaće šačica krupnih kapitalista udružena sa korumpiranim političarima kojima je u interesu da država bude slaba, kako bi se onemogućila kontrola kapitala koja je osnovna pretpostavka demokratije i zaštite interesa nižih socijalnih slojeva. Dok je interes tajkuna mala država nad čijim će budžetom imati potpunu kontrolu, interes običnog naroda je stvaranje širokih nadnacionalnih saveza i organizacija. Da bi zaštitio svoje interese radnik, seljak i službenik iz Kanjiže mora se udružiti sa osobama sličnog socijalnog položaja iz Leskovca, Vranja, Kragujevca... Prema mom mišljenju nezavisna Vojvodina bila bi država prebogate elite i siromašnog naroda.

Društvena elita uvek nastoji da spreči stvaranje socijalnih integracija na širem planu i da razbije niže slojeve i učini ih politički nemoćnim. Najpre se država razbije u manje celine, a potom se i ta manja sredina rascepa po etničkim linijama (zavadi pa vladaj). Pod izgovorom da stvaraju uslove za ostvarivanje

manjinskih prava, autonomaši od 2000. godine nastoje da nametnu konzervativni multikulturni model, tj. da pocepaju društvo po etničkim šavovima. Njihova zamisao je Vojvodina kao federacija u sebe zatvorenih etničkih zajednica koje imaju svoje nezavisne, odvojene infrastrukturne sisteme (najpre obrazovanje, kultura, informisanje, a potom...). Cilj je da se spreči razvijanje socijalne svesti, da se onemogući transetničko integrisanje društva, i sve socijalne prakse koje prelaze etničke granice, da se umesto socijalne pravde ponudi «etnička pravda». U perspektivi svaka etnička grupa imaće svoj sindikat, a to će dovesti do nižih nadnica. Multikulturalizam u Kanadi može da zvuči pitomo, na Balkanu je to reakcionarna ideja. Ovde se etnička pravda razume kao pravo jedne etničke grupe da istrebi drugu. Pokrajinska administracija već pet godina nastoji da obrazovni proces u potpunosti pretvori u mašinu za proizvodnju nacionalne svesti i tako stvara pretpostavke budućih konflikata. Cilj politike identiteta, kako to ukazuje Samir Amin je da zarobi pojedinca u zajednicu, a tu zajednicu u gvozdenu stegu hijerarhije koju nameće sistem. Kulturalizam, prema ovom levo orijentisanom autoru, samo stvara iluziju o posebnom identitetu kao zaštiti¹. Elita je oduvek nastojala da u pokornosti drži niže slojeve uz pomoć unutrašnjih podela. «Očuvanje britanske moći», govorio je lord Elphinstone 1858. godine u vezi s organizacijom britanske vojske u Indiji « jest poput njezinih parobroda, čiju sigurnost jamči podjela njegova trupa u čvrste pregratke, zahvaljujući nepropusnim stjenkama. Htio bih sačuvati sigurnost našeg indijskog carstva uspostavljanjem naše indijske vojske po istom principu, principu nepropustivih stijenki, tako da Hindui, muslimani, Sikhui s Himalaja više nikada ne služe u istim jedinicama». ². Razdvojiti Srbe politikom identiteta od pripadnika manjina, a ove jedne od drugih je autonomaški koncept. On je uperen protiv interesa većine stanovnika Vojvodine, a služi interesima vojvođanske ekonomske i političke elite.

---

¹ V: Samir Amin, Imperialism, and Globalisation, Monthly Review, June 2001.

² Cit. po: Fernand Braudel, Civilizacije kroz povjest, Globus, Zagreb, 1990. str. 224.

Naravno da je zaštita manjina neophodna, ali u Vojvodini se ona može postići bez drastičnih mera etničkog razdvajanja. Takve mere nužne su tamo gde postoje etnički sukobi kojih u Vojvodini, na široj osnovi nema. Procesi etničkog povezivanja u pokrajini i dalje postoje, ova regija i danas verovatno ima najveći udeo etnički mešovitih brakova u Evropi. (1989. – 28,5 %; 1993. – 24,8 %; 1999. – 26,2%). Iz navedenih podataka vidi se da je udeo mešovitih brakova počeo da pada u vreme najveće eskalacije srpskog nacionalizma, ali posle sklapanja Vens-Ovenovog plana i Dejtonskog ugovora opet je počeo da raste³.

Treba konstatovati da u Vojvodini danas postoje uglavnom spontani, pojedinačni i izolovani izlivi netrpeljivosti koji su najčešće posledica socijalnog beznađa koje vlada naročito u selima. U uslovima teške ekonomske i društvene krize raste patološko ponašanje svih vrsta: alkoholizam, narkomanija, nasilje u porodici, pa i sukobi među pojedincima različitih nacionalnosti. Dušebrižnici ipak naglašavaju samo ove poslednje, nastojeći da dokažu kako su manjine u Vojvodini ugrožene, skoro pred pogromom. Problem se, po njima, ne može rešiti dok se Vojvodini ne vrati status koji je imala pre 1990., što se naglašava u nedavnoj Rezoluciji Evropskog parlamenta.

Tvrdim da su glavni problemi vojvođanskih manjina danas socijalni, a ne nacionalni i da nema sistematskog ugrožavanja manjinskih prava. Čak 80% Rumuna, uglavnom starih ljudi, živi na selu. Njima su, kao i svim drugim vojvođanskim poljoprivrednicima, glavni problem niske cene njihovih proizvoda. Taj problem se može rešiti samo zajedničkom, nadsocijalnom akcijom svih seljaka uz pomoć jakog državnog budžeta. Multikulturalci nastoje da građanima umesto helba ponude «identitet». tj. rog za sveću. Veliki deo seoske dece danas ima otežan pristup obrazovanju zbog toga što roditelji nemaju novca da finansiraju putovanje do udaljenih gradskih srednjih škola. Taj problem jednako

---

³ Više o ovome vidi u mojoj studiji *Tranzicija i manjine u Vojvodini* u: Miroslav Samardžić (ur) *Zaštita nacionalnih manjina*, Centar za antiratnu akciju, Beograd 2002.

pogađa sve, pa ipak, najviše se govori samo o nacionalnim dimenzijama obrazovanja.

Čankova LSV nema trenutno veliki uticaj u Vojvodini. Koliko je poznato, ova stranka nikada samostalno nije izašla na izbore. U periodu 2000-2004. njen udeo u vlasti bio je posledica dogovora unutar DOS-a, pa je tako LSV pored značajnog uticaja u pokrajinskoj vlasti dobila na poklon i neke velike gradove (Zrenjanin, na primer, gde je uživala gotovo potpunu vlast).

Posle niza afera, od kojih je najpoznatija afera Opačić, LSV je na pokrajinske izbore septembra 2004. izašla u okviru šire autonomiške grupacije «Koalicija za Vojvodinu» koja je osvojila 7 od 120 poslaničkih mesta (6 na proporcionalnoj listi i 1 na većinskim izborima). Čanak je, naravno, ubrzo tu koaliciju napustio, sada navodno njegova poslanička grupa ima 9 poslanika u Skupštini Vojvodine.

Stubove vlasti u pokrajini u postmiloševićevskom periodu činili su, pored LSV, i Demokratska stranka (DS) i Savez vojvođanskih Mađara (SVM). DS je svakako najjača poluga ovog bloka sa 34 poslanika i najjačim uticajem u izvršnoj vlasti. Ona takođe podržava koncept autonomije, ali u nešto blažem obliku. Predsednik IV Vojvodine Pajić pominje u poslednje vreme zakonodavnu i izvršnu, ali izostavlja sudsku autonomiju. Dva su razloga zbog kojih DS podržava autonomiju. Jedan je zato što pogađa volju zapadnog faktora, pa kao pragmatična organizacija, igra na opciju koju zastupaju moćni. Drugi razlog je takođe čisto praktičan. Pokrajinska administracija partijskim aktivistima nudi obilje dobro plaćenih položaja, ona ustvari i nije ništa drugo do sistem sinekura. Ovakvo partijsko popunjavanje činovničkih mesta i napredovanje u službi učinilo je pokrajinsku administraciju nekompetentnom i u suštini antireformskom. Sistem podele postizbornog plena na osnovu stranačkih zasluga u političkoj teoriji se naziva sistem pljačke. Svaki pokrajinski sekretar ima po nekoliko besposlenih zamenika, stalno se osnivaju novi organi i organizacije čija jedina svrha je uhlebljenje partijskih kadrova.

Treći stub vlasti u pokrajini je Kasin SVM. Na izborima 2004. ova stranka je izubila nekoliko opština, ali je sa 11 poslanika sačuvala uticaj u Skupštini Vojvodine. Od 2000. kadrovi SVM igraju veoma značajnu ulogu u pokrajinskoj vlasti. Funkcioneri ove stranke kontrolišu resore manjinske zaštite, obrazovanja i kulture, drže niz drugih značajnih položaja. Maksimalni program SVM je što veća autonomija Vojvodine plus personalna, kulturna i teritorijalna autonomija za Mađare. Ova poslednja vrsta autonomije bi se organizovala u osam međusobno povezanih opština na severu Vojvodine sa mađarskom nacionalnom dominacijom, mada se u nekim dokumentima pominje i deveta opština, Novi Kneževac, u kojoj većinu stanovnika čine Srbi. Iako po međunarodnom pravu teritorijalna autonomija nije pravno obavezujući instrument, ona postoji u nekim zemljama (Južni Tirol u Italiji, Alandska ostrva u Finskoj). Ovo rešenje odgovara u situaciji sa jednom teritorijalno koncentrisanom manjinom. U slučaju vojvođanskih Mađara primena ovog rešenja više bi problema stvorila nego što bi rešila. Na teritoriji pomenutih osam opština živi oko tri petine naših Mađara, dok su ostali rasuti uglavnom po Bačkoj i Banatu. Dalje, na području dotičnih osam opština dve petine stanovništva nisu Mađari, pa bi se, u slučaju organizovanja mađarske teritorijalne autonomije, sigurno otvorilo pitanje položaja manjine unutar manjine, Hrvata, Bunjevaca, Srba. Oni bi se verovatno žalili na mađarsku nacionalnu majorizaciju, kao što se uostalom i danas ponekad žale u opštinama u kojima vlast drže mađarske partije.

Ranije se činilo da je ostvarivanje teritorijalne autonomije osnovni cilj SVM zbog čijeg realizovanja bi ova stranka bila spremna da žrtvuje nešto od autonomije Vojvodine. Ovakvu ponudu jedna grupa srpskih nacionalnih intelektualaca već je dala u dokumentu Četiri oblasti za mir manjina iz 1992. gde se predlaže stvaranje Severnobačke oblasti sa mađaraskom većinom, uz uslov da se ukine

pokrajina Vojvodina.⁴ U poslednje vreme izgleda da mađarska politička elita uzima oštrij kurs, tj da insistira na svojim maksimalističkim pozicijama.

Sve u svemu, autonomaški blok danas može da računa najmanje na 54 poslanika u Skupštini Vojvodine. Budući da u našim parlamentima postoji običaj kupovine glasova to je skoro većina.

Ali, ono na šta radikalni autonomaši najviše računaju nije toliko podrška domaćeg stanovništva, već najšire uzeto Zapada. Zapad do sada nije naročito snažno podržavao ideju daljeg širenja autonomije Vojvodine, ali je moguće da ta podrška u narednom periodu poraste. Nedavna Rezolucija Evropskog parlamenta to jasno pokazuje. Nije verovatno da je osnovni uzrok ove Rezolucije politička kampanja uoči izbora u Mađarskoj. Tačno je da mađarska politička desnica pitanje položaja Mađara u susednim zemljama koristi u svrhe političke propagande i time utiče na destabilizaciju etničkih odnosa u Vojvodini. (Primer je Statusni zakon iz 2002 koji je Budimpešta bila prinuđena da povuče zbog krajnje negativnih reakcija evropskih institucija).

Evropski politički establišment može podržati autonomaški projekat iz dva ključna strateška razloga. Srpska politička, vojna i intelektualna elita devedesetih bila je dovoljno neinteligentna da se sukobi sa zapadnim silama oko dominacije na Balkanu. Verovatno je da jastrebovi na Zapadu danas insistiraju da se Srbija dalje fragmentira kako bi se jednom zauvek sasekla krila srpskom nacionalizmu kao remetilačkom faktoru na Balkanu. Ovo podrazumeva ne samo odvajanje Kosova (ono je faktički obavljeno) veći i Vojvodine, Sandžaka i opština na jugu Srbije. Najzad, metropole uvek nastoje da oslabe periferiju fragmentiranjem, kako bi je lakše podredile svojim potrebama. Cilj neoliberalne revolucije i globalizacije, između ostalog, je uništavanje jake države na periferiji koja može biti konkurent krupnom kapitalu i koja ga može obuzdavati. U isto vreme jača vojna sila u centru (NATO). Izvan matičnih područja krupni kapital priželjkuje teritorije bez države, puki prostor, u kome se najlakše operiše, gde domaće

---

⁴ Naša borba, 12.8. 1992.

stanovništvo nije u stanju da nameće nikakve uslove. Drugim rečima, repriza klasične kolonijalne situacije. Čankov bantustan odlično bi odgovarao ovoj ulozi. Ako bi ovakvo mrvljenje prostora bilo praćeno istovremenim prijemom svih delova bivše Jugoslavije u EU onda bi taj proces ipak bio prihvatljiv. Ali da li je zaista izvesno da Srbija ima evropsku perspektivu? Izgleda da je posle referenduma u Francuskoj i Holandiji Evropa zabavljena sama sobom i da će proces daljeg širenja biti usporen.⁵ Unija se svakako ne širi da bi bratski prigrlila male balkanske narode, već da bi popravila svoj konkurentski položaj prema SAD i Dalekom istoku, koji danas predstavlja najdinamičnije područje akumulacije kapitala. Koliko prostora EU još može da integriše i kojom brzinom? U samim državama članicama Unije jačaju otpori neoliberalnom i autoritarnom konceptu ujedinjene Evrope, javljaju se sukobi između starih i novih članica. Smatram da je Čankov koncept Vojvodine države destruktivan i opasan. Iako se ponekad čini da se radi tek o klovnovskoj paradi, šteta koju ovaj neodgovorni političar nanosi ogromna je. Početkom devedesetih on se hrabro suprotstavljao Miloševićevom ekspanzivnom nacionalizmu, ali je svojim sveukupnim delovanjem više doprineo rastu ekstremne desnice. Beogradska liberalna elita krajnje je nekritična prema njegovom političkom delovanju. Čanak je i dalje miljenik nekih medija kao što su B92, Vreme, Danas.

Zrenjanin, oktobra 2005.

---

⁵ V: William Pfaff, What's Left of The Union, The New York Review of Books, Volume 52, Number 12, July 14, 2005.